

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В. М. ВЕРХОВИНЦЯ

У статті розкрито теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутнього вчителя в педагогічній спадщині видатного українського педагога, музикознавця, етнографа, хореографа, диригента і композитора В. М. Верховинця, висвітлено основні принципи, форми і методи його музично-педагогічної роботи у вищих навчальних закладах.

Ключові слова: фахова підготовка майбутнього вчителя, теоретико-методичні засади, фольклорний матеріал, диригентсько-хорова робота.

На сьогоднішньому етапі інтеграції України в європейський освітній простір, модернізації системи вищої освіти одним із найважливіших стратегічних завдань є забезпечення якості підготовки фахівців на рівні міжнародних стандартів. У зв'язку з цим із особливою гостротою постає проблема підвищення ефективності та результативності навчально-виховного процесу, удосконалення професійної підготовки майбутнього вчителя. Проте її успішному вирішенню сприятиме не лише розробка й упровадження інноваційних педагогічних підходів і технологій, а й пізнання, всебічне осмислення та раціональне застосування прогресивного досвіду минулого, найкращих пластів вітчизняної педагогіки, забороненої чи навмисно забутої спадщини її провідних творців.

Особливе місце в плеяді найталановитіших діячів української національної культури і науки, що стали безвинними жертвами сталінських репресій, належить Василеві Миколайовичу Верховинцю (1880 – 1938) – розстріляному і помертвено реабілітованому видатному педагогу, музикознавцю, етнографу, хореографу, диригенту і композитору.

Мета статті – розкрити теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутнього вчителя в педагогічній спадщині В. Верховинця.

Опубліковані в періодичних виданнях матеріали торкаються лише окремих аспектів діяльності В. Верховинця, дають неповне уявлення про його творчість і оцінюють її переважно з мистецтвознавчих позицій. Серед них статті М. Боровика, А. Гуменюка, Г. Дзюби, М. Загайкевича, В. Золочевського, І. Морозова, М. Оніпка, А. Трипільського, М. Фісуна тощо. Значної уваги заслуговують публікації Я. Верховинця, у яких представлено найбільш повний біографічний матеріал про митця і педагога, лаконічно охарактеризовано його театральну, диригентську, хореографічну, етнографічну, педагогічну й композиторську діяльність.

Дослідження багатогранної творчості В. Верховинця показує, що магістральною в ній є педагогічна діяльність, яка підпорядковувалась, передусім, головній меті – формуванню національної культури молоді: передачі їй багатой духовної спадщини і суспільно-історичного досвіду українського народу, розвитку потреби і здатності сприймати, розуміти, примножувати його духовні надбання, вихованню національної самосвідомості, гідності, патріотизму, рис національного характеру.

Особливої уваги заслуговує період педагогічної роботи В. Верховинця у вищих навчальних закладах (1919 – 1930 рр.). Аналіз і систематизація архівних документів, інформаційно-біографічних матеріалів свідчать, що багаторічний досвід музично-педагогічної, науково-етнографічної та різнобічної мистецької діяльності, здобутий у попередні часи, збагатив педагога новими цікавими ідеями щодо змісту, форм і методів навчально-виховної роботи зі студентською молоддю, дозволив сформулювати й обґрунтувати її теоретико-методичні засади. Він слушно вважав, що національне виховання, всебічний розвиток молодого покоління можна забезпечити саме шляхом удосконалення професійної підготовки педагогічних кадрів.

Працюючи лектором із методики хорового співу на диригентських курсах імені М. Лисенка в Києві в 1919 – 1920 роках, де готувались майбутні вчителі музики і хорові диригенти, Василь Миколайович намагався навчати й виховувати молодь на кращих зразках української народнопісенної творчості, вітчизняної та зарубіжної хорової класики. Він наголошував на тому, що для успішного функціонування вокально-хорового колективу конче необхідними є: ретельний добір голосів за єдиним тембром

і характером, опанування хористами правильного співацького дихання, академічна постановка голосів, налагодження якісного хорового ансамблю, відпрацювання дикційної чіткості та виразності, художньо і технічно досконала репрезентація хорового твору. Теоретичний матеріал лекцій педагог поєднував із застосуванням практичних методів навчання – сольмізацією, сольним і хоровим співом, диригуванням, що було властиве для його викладацької діяльності. Значну увагу він приділяв найбільш ефективним формам навчально-виховного процесу: практичній роботі з дитячим хором на народнопісенному матеріалі, хоровим концертним виступам тощо [1, с. 6]. Наявність національного компоненту в змісті навчальних курсів була характерною для його педагогічної диригентсько-хорової діяльності.

Водночас В. Верховинець викладав у Київському педагогічному інституті спеціалізований курс «Дитячі ігри», що був уведений до навчальних програм вищих педагогічних і культурно-освітніх закладів. Так, наприклад, у «Статуті Полтавського інституту народної освіти» (1921 р.) зазначалось: «... крім наук обов'язкових, по бажанню слухачів, викладаються предмети не обов'язкові, але тісно пов'язані з потребами майбутньої діяльності вчителя як культурного робітника на ниві освіти: теорія дошкільного виховання (3 години), теорія позашкільної освіти (3 години), дитячі ігри (2 години) та ін.» [4]. Зміст курсу «Дитячі ігри» становив власно досліджений, систематизований і впорядкований педагогом музичний, драматичний, хореографічний фольклорний матеріал, який пізніше увійшов до репертуарно-методичного посібника «Весняночка» (1924 р.).

З 1920 по 1933 роки В. Верховинець керував кафедрою мистецтвознавства Полтавського інституту народної освіти (до його створення в квітні 1921 року – Полтавського педагогічного інституту) та викладав майбутнім учителям музики і вихователям курси «Дитячі ігри», «Мистецтвознавство» (співи й музика), які були передбачені чинними навчальними планами (1920 – 1921 рр.) [5], очолював великий студентський хор. Він виконував різноманітне навчальне навантаження. Так, в обсязі курсу «Мистецтвознавство» педагог читав лекції з елементарної теорії музики, методики музичного виховання, історії української музики, історії всесвітньої музики, гармонії (для більш здібних

слухачів), проводив практичні та лабораторні заняття з гри на музичному інструменті (фортепіано, скрипка), сольфеджіо, диригування дитячими піснями і хоровими творами, хорового співу з хорами академічних груп. Розробляючи навчально-нормативну документацію, методичні матеріали до викладання теоретичних і практичних музичних дисциплін, він урахував те, що «завдання музкерівника дуже широкі, він мусить бути не тільки музично освіченою людиною, але й освіченим педагогом, який, користуючись різними формами музвиховання, мусить навчати молоде покоління сприймати і відтворювати музичні цінності, виховувати нові музичні таланти й бути в перших рядах тих робітників, що ведуть маси з бадьорою піснею до нових перемог» [7, с. 37].

Василь Миколайович систематично організовував педагогічну практику студентів у дитячих садках, середніх школах, позашкільних навчально-виховних закладах міста Полтави та Полтавської області, активізував їх науково-дослідницьку діяльність, керував виконанням наукових проектів і рефератів, проводив студентські конференції для обговорення їх результатів і визначення шляхів усунення недоліків у подальшій роботі.

Провідні теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутнього вчителя музики і вихователя, свої судження і погляди на викладання фахових предметів В. Верховинець сформулював на сторінках розроблених ним програмно-методичних матеріалів, зокрема навчальної програми з курсу «Мистецтвознавство» (співи й музика). Він наголошував на тому, що: всі лекції мають бути проведені «методично, отже бути зразком лекцій у трудшколі»; на заняттях повинні застосовуватись доступні навіть найменш підготовленій частині студентської аудиторії засоби подання теорії; для успішного опанування навчальних курсів має здійснюватись наочна демонстрація теоретичних положень і правил відповідними прикладами на фортепіано; музичні явища і форми в історії музичного мистецтва слід розглядати в тісному зв'язку із соціально-економічними процесами.

Дбаючи про якісну музично-педагогічну підготовку майбутніх спеціалістів, педагог прагнув до її постійного вдосконалення, неодноразово підкреслював, що успіх у навчанні зале-

жить від учителя й вихователя. «З практики відомо, – писав він, – що пісня, яка відразу здається важкою, легко сприймається й запам'ятовується тоді, коли керівник сам її добре опанував і з любов'ю та натхненням передає малечі; і навпаки, діти не зможуть вивчити і найпростішої пісні, якщо вчитель сам її не дуже добре знає або працює холодно, без особливого захоплення» [7, с. 33].

Ключовим моментом у теоретико-методичних підходах В. Верховинця до викладання фахових дисциплін є те, що майже на всіх лекціях і практичних заняттях він використовував фольклорний пісенний, ігровий, хореографічний матеріал як навчальний, ілюстративний, виконавський. Про це свідчить, наприклад, розроблена ним «Програма лекцій з мистецтвознавства, призначених для першого курсу старшого концентру Полтавського ІНО або ж першого курсу дошкільного факультету», де педагог зазначає: «Всі лекції демонструються відповідними сольфеджіями, сольмізацією та піснями одно- й двоголосними, що відповідають кожній лекції» [2, с. 3]. Отже, у викладацькій діяльності він дотримувався принципів науковості, доступності, наочності, послідовності, єдності теорії та практики, активно використовував фольклорно-етнографічний матеріал. Слід звернути увагу на той факт, що, за даними архівних документів, В. Верховинець завжди викладав тільки українською мовою, що значною мірою визначає його громадянську позицію.

Сповнений щирої любові до дітей, опікуючись проблемами всебічного розвитку і стимулювання їх творчої активності, педагог постійно працював над удосконаленням методики виховної роботи, обґрунтуванням інноваційних педагогічних підходів і технологій, зокрема комплексного використання елементів музичного, хореографічного і драматичного мистецтва у одній синтетичній жанровій формі як засобу формування національної культури молоді, впроваджуючи їх у навчально-виховний процес вищих педагогічних навчальних закладів. З метою апробації новаторських ідей він, залучаючи студентську молодь, брав активну участь у численних форумах освітян: третьому з'їзді працівників дошкільних закладів Полтавщини в 1921 році, міському науково-практичному семінарі вчителів молодших класів шкіл Полтави в 1921 році, науково-практичних конференціях із дошкільного виховання в Полтаві в 1922 і 1923 роках тощо.

Його педагогічний талант, надзвичайна ерудованість, виняткова музикальність, всебічна обдарованість, перевага практичних методів навчання, особистий показ зразкового виконання музичних і хореографічних вправ, уміння встановити творчий контакт із аудиторією створювали сприятливі умови для результативної праці студентів: міцного засвоєння знань, формування необхідних умінь і навичок. Такі висновки дозволяють зробити і свідчення колишніх учнів В. Верховинця: концертмейстера і викладача, директора Полтавського державного музичного училища імені М. В. Лисенка С. А. Шевченка, художнього керівника Ансамблю пісні й танцю Харківського військового округу, доцента О. А. Перунова, викладача і директора Полтавського державного музичного училища імені М. В. Лисенка М. А. Фісуна, учасниці ансамблю «Жінхоранс» П. І. Зірки, у спогадах яких відтворено виразний творчий портрет педагога.

Так, наприклад, про особливості викладання спеціалізованого курсу «Дитячі ігри» С. Шевченко розповідав: «Зайде, бувало, Василь Миколайович до аудиторії, усміхнеться до нас та й скаже: «Забудьте, будь ласка, про свій вік. Ви – не студенти. Ви – дошкільнята. А тепер давайте гратись». І справді, кожен з нас немов відчував себе дитиною, а Василь Миколайович тим часом з'єднував наші руки, сам підхоплював переднього і, приспівуючи: «диби-диби, диби-би...», та пританцьовуючи, вів рядочком за собою. Вивчені у той спосіб ігри ми проходили з дітьми полтавських інтернатів. Там уже ми були вихователі! Там Василь Миколайович давав нам повну волю, а після тих занять детально розбирав роботу кожного» [7, с. 13]. Це, безумовно, вказує на високий професіоналізм і довершену педагогічну майстерність В. Верховинця.

З метою формування національної культури молоді в роботі зі студентським хором Полтавського ІНО пріоритетну роль педагог надавав українському народнопісенному репертуару: власним аранжуванням і хоровим обробкам народних пісень М. Лисенка, М. Леонтовича, К. Стеценка, П. Козицького, Г. Верьовки, П. Демуцького, М. Вериківського, Ф. Попадича, С. Людкевича та інших українських композиторів. Разом із тим, на заняттях вивчалися пісні інших народів, зразки української, російської та західноєвропейської хорової класики, революційні масові пісні,

різнохарактерні авторські твори В. Верховинця. Як експериментальна лабораторія, студентській хор складався з кращих співаків і забезпечував навчально-методичну підготовку майбутніх фахівців (хорових диригентів і керівників мистецької роботи в школі) з хорової практики, постановки голосу, формування вокально-хорової техніки, організації хорових гуртків і складання концертних програм. Його завданнями, як свідчать «Записки Полтавського ІНО 1925/26 академічного року», були: «1) студіювати хорову й дитячу пісню українських композиторів; 2) студіювати пісні композиторів російських і білоруських; 3) демонструвати пісні на прилюдних концертах; 4) об'єднувати біля себе інші полтавські хори для спільних громадських виступів» [3, с. 17].

Окрім вирішення конкретних навчально-виховних завдань, студентський хор під керівництвом В. Верховинця здійснював інтенсивну концертно-просвітницьку діяльність. Так, упродовж першого триместру 1925/1926 академічного року були проведені такі культурно-масові заходи: 06.11.1925 р. – концерт, присвячений жовтневим святкам, у залізничних майстернях П.З.Д. в об'єднанні з хорами залізничників і агротехніків (уранці); 06.11.1925 р. – концерт у будинку Агротехнікуму з його хором (увечері); 07.11.1925 р. – концерт у приміщенні ІНО (вранці); 07.11.1925 р. – концерт у Полтавському міському театрі під час засідання Міської ради (ввечері); 08.11.1925 р. – концерт у підшефній військовій частині 74 полку; 06.12.1925 р. – концерт на з'їзді вчителів в «Робосі»; 14.12.1925 р. – концерт, присвячений білоруській пісні, на користь пролетарського студентства в Полтавському ІНО [3, с. 19]. Диригентами на таких заходах часто виступали студенти, що сприяло вдосконаленню їх професійної підготовки. Цікавою і педагогічно доцільною формою організації Василем Миколайовичем навчально-виховного процесу було систематичне проведення підсумкових диспутів після репетицій і концертів.

За спогадами М. Фісуна, В. Верховинець був талановитим організатором і керівником хорових концертних виступів, блискучим майстром диригентсько-хорової справи, користувався повагою та прихильністю полтавської публіки. Він розповідав: «У 1927 році відбувся вечір-концерт у залі музтехнікуму на

користь студентів, що потребують допомоги. На ньому з авторськими читаннями гуморесок виступив Остап Вишня. Виступали також хори ІНО, педагогічного, індустріального і музичного технікумів, де я навчався, хор учителів. На закінчення був підготовлений спільний виступ усіх хорів. Диригент об'єднаного хору В. М. Верховинець, якого полтавці знали і любили, повний енергії та творчого натхнення, своєю диригентською волею примусив зведений хор звучати то урочисто, маршем під час виконання твору «Грими, грими, могутня пісне!», то радісно, жартівливо під час виконання хорової мініатюри «Ми дзвіночки», то м'яко, лірично під час виконання російської народної пісні «Ах ты, зорька моя». Співанки зведеного хору і сам концерт, керований В. М. Верховинцем, залишили незабутній слід у моїй душі й серці на все моє життя» [3, с. 268].

У 1923 – 1924 роках педагог викладав хорове диригування й хоровий спів на диригентському відділі Музично-драматичного інституту імені М. В. Лисенка та керував хоровою студією при Музичному товаристві імені М. Д. Леонтовича в Києві. У роботі з усіма хоровими колективами, які відрізнялись винятковою професійною майстерністю і високою художньо-виконавською культурою, він широко використовував український пісенний фольклор («Ой і не стелися», гарм. М. Лисенка, «Вишні-черешні», обр. М. Леонтовича, «Ой, дуб дуба», гарм. П. Козицького, «Над моїми воротами», обр. В. Верховинця та ін.), прилучаючи молодь до національних духовних цінностей.

Характеризуючи професійні диригентсько-хорові вміння й навички та вокальні здібності В. Верховинця, народний артист СРСР, професор О. Свешников розповідав: «Це був справжній художник. Він багато показував, виконував сам особисто. У Василя Миколайовича була прекрасна манера виконання, і він прагнув її прищеплювати кожному артисту хору. Він гостро відчував ритм, але його ритм не заважав вільному виконанню, а навпаки – цементував твір, і на основі цього суворого ритму розвивалась свобода виконавської творчості. Відчувався справжній, злагоджений з ансамблевого боку колектив. З В. М. Верховинцем хор завжди співав піднесено і життєрадісно, у його звучанні переважали м'які інтонації. На репетиціях панувала творча

атмосфера. Зауваження хормейстера завжди були слухними і цілеспрямованими» [3, с. 272].

Як професіонал найвищого класу, що відповідав найсуворішим вимогам свого часу, Василь Миколайович користувався глибокою повагою і великим авторитетом серед колег і студентів. В одному з офіційних листів ректорату Полтавського ІНО до президії Укрголовпрофосвіти (від 04.11.1924 р.) [6] підкреслювалося, що В. Верховинець є одним із найвидатніших в Україні фахівців у галузі мистецтвознавства. Про визнання вагомих здобутків В. Верховинця в багатьох галузях вітчизняної науки і культури, його високий професіональний рівень як ученого, педагога, музикознавця свідчить той факт, що наказом Народного Комісаріату освіти за № 06348/4279 від 1 березня 1926 року він був затверджений на посаді професора кафедри мистецтвознавства Полтавського інституту народної освіти.

На запрошення Харківського Губпрофосу в 1927 – 1928 роках В. Верховинець викладав курс «Дитячі ігри» і керував студентським хором у Харківському музично-драматичному інституті, заснував і очолював разом із диригентом І. Михайленком Харківську показову хорову капелу «Чумак» («Червону українську мандрівну капелу»).

Підсумовуючи, підкреслимо, що в період педагогічної діяльності у вищих навчальних закладах – Музично-драматичному інституті імені М. В. Лисенка, Київському педагогічному інституті, Полтавському інституті народної освіти, Харківському музично-драматичному інституті – були сформульовані, обґрунтовані та впроваджені В. Верховинцем теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутнього вчителя музики і керівника хорового колективу, що базувались на принципах науковості, доступності, наочності, послідовності, єдності теорії та практики, застосування фольклорно-етнографічного матеріалу, комплексного використання елементів музичного, хореографічного і драматичного мистецтв у виховному процесі.

Перспективними напрямками подальших наукових досліджень творчості В. Верховинця є методика музично-естетичного виховання школярів, навчально-методичне забезпечення вокально-хорової підготовки майбутнього вчителя, організація музично-ритмічної діяльності дошкільників.

Список використаної літератури

1. Архів Я. В. Верховинця. Неопубліковані матеріали, що готувались до друку в 1930-ті роки. – 12 с.
2. Архів Я. В. Верховинця. Верховинець В. М. Програма лекцій з мистецтвознавства для студентів 1 курсу старшого центру та дошкільного факультету Полтавського ІНО на 1930/31 рік. – 3 с.
3. Архів Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. – Записки Полтавського ІНО 1925/26 ак. року. – 390 с.
4. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України). – Ф. 166. – Оп. 1. – Од. зб. 1101 (Статути, штати, проекти навчальних планів Полтавського педінституту за 1921 рік). – Арк. 163.
5. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України). – Ф. 166. – Оп. 1. – Од. зб. 1101 (Матеріали про роботу Полтавського губвідділу народної освіти за 1920 рік. Навчальні плани Полтавського педінституту). – Арк. 159.
6. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України). – Ф. 166. – Оп. 12. – Од. зб. 1111 (Звернення ректорату Полтавського ІНО до Укрголовпрофосвіти). – Арк. 2.
7. Верховинець В. М. Весняночка / Верховинець В. М. – 5-е вид. – К. : Муз. Україна, 1989. – 342 с.

Наталья Демьянко

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ В ПЕДАГОГИЧЕСКОМ НАСЛЕДИИ В. Н. ВЕРХОВИНЦА

В статье проанализирована педагогическая деятельность В. Н. Верховинца в высших учебных заведениях (1919–1930 гг.). Основные теоретико-методические подходы к профессиональной подготовке учителя музыки и воспитателя, свои суждения и взгляды на преподавание специальных предметов В. Н. Верховинец сформулировал на страницах разработанных им программно-методических материалов, учебной программы курса «Искусствоведение» (пение и музыка). Он подчёркивал, что все лекции преподавателя института должны служить образцом проведения лекций в школе, на занятиях необходимо использовать доступные средства изложения теории, осуществлять наглядную демонстрацию теоретических положений соответствующими примерами на фортепиано; музыкальные явления целесообразно рассматривать в тесной связи с социально-экономическими процессами. Работая с учебными хорами коллективами, педагог стремился учить и воспитывать молодёжь на лучших образцах украинского народнопесенного творчества, отечественной и зарубежной хоровой классики. Ключевым моментом в теоретико-методических подходах В. Н. Верховинца к преподаванию специальных дисциплин является то, что почти на всех лекциях и практических занятиях он использовал фольклорный песенный, игровой, хореографический материал как учебный, иллюстративный, исполнительский. В преподавательской деятельности педагог придерживался принципов научности, доступности, наглядности, последовательности, единства теории и практики.

Ключевые слова: *професійна підготовка майбутнього вчителя, теоретико-методическі основи, фольклорний матеріал, дирижёрсько-хоровая робота.*

Nataliia Demyanko

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF TRAINING FUTURE TEACHERS IN THE WORK OF THE PEDAGOGICAL HERITAGE OF V. M. VERKHOVINETS

Theoretical and methodological foundations of training future teachers in the work of the famous Ukrainian teacher, musicologist, ethnographer, choreographer, director and composer V. M. Verkhovynets, the basic principles, forms and methods of music-pedagogical work in higher education covered in the article.

The pedagogical activity was the basic in a multi-faceted creativity of V. M. Verkhovynets, which was contributed to the establishment of national youth culture. Particular attention should take his work on the training of future teachers in higher education (1919 – 1930 years). Long experience of music, educational, scientific, ethnographic and diverse artistic activities, gained in previous times, the teacher enriched with new interesting ideas about the content, forms and methods of educational work with students allowed to formulate and prove its theoretical and methodological foundations.

Leading theoretical and methodological foundations of preparing future teacher of music and educator, opinions and views on the teaching of specialized subjects V. M. Verkhovynets formulated in the pages of his developed methodological and teaching materials, including curriculum for the course «Art» (songs and music). He emphasized that: all lectures should be conducted «systematically, so be models of the lectures in a workschool»; the means of representation theory, which are available even for the less prepared student audience, should be used in the classroom; the clear demonstration of the theoretical positions and rules should be made with relevant examples of piano to successfully master the courses; musical events and forms in the history of music should be seen in close connection with the socio-economic processes.

Working with educational choirs, teacher tried to teach and educate young people on the best examples of Ukrainian folk-song creativity, national and international choral classics. He emphasized that for successful functioning vocal choir absolutely essential are: careful selection of voices for a single tone and character; mastering the academic breath by choir singers; establishing quality choral ensemble; working on diction clarity and expressiveness; artistically and technically perfect representation of choral works. Theoretical lectures teacher combined with the use of practical teaching methods – solo and choral singing, conducting, which was characteristic of his teaching. He also paid attention to the most effective forms of educational process: practical work with children's choir at the folk-song material choral concert performances and more. Caring about quality of musical and pedagogical training of future specialists, teacher sought for its continuous improvement, has repeatedly stressed that the success of the training depends entirely on the teacher and educator. A key point in the theoretical and methodological approaches V. M. Verkhovynets of teaching professional disciplines is that almost in all lectures and workshops he used folk songs, games, dance as a teaching, illustrative

and performing material. In teaching activities, he followed the principles of scholarship, accessibility, clarity, consistency, unity of theory and practice.

Key words: *professional training of future teachers, theoretical and methodological foundations, folklore material, conducting and choral work.*

Одержано 15.01.2014 р.
